

▲ De Veerensmederij in 1961, nu het onderkomen van Holland Opera. FOTO NS MATERIEEL WAGENBEDRIJF AMERSFOORT/ARCHIEF EEMLAND

▲ De voormalige loodsen van de Wagenwerkplaats. FOTO NICO BRONS

Een explosie van cultuur

Als de omwonenden van de Wagenwerkplaats niet hadden ingegrepen, was alles platgegooid en was er anonieme nieuwbouw voor in de plaats gekomen. Nu staat industrieel erfgoed in het middelpunt. Dat is de stellige overtuiging van journalist Jeroen de Valk, bij de publicatie van zijn boek *De Wagenwerkplaats, Het Spoor, De Strijd en De Toekomst*.

Dietmar Terpstra

De Wagenwerkplaats, dat is ruwweg het terrein dat in het zuiden wordt begrensd door het spoorwegenplacement, en in het noorden door de Soesterweg. Van oost naar west loopt het van het Mondriaanplein tot aan Birkhoven. Het is aan het begin van de vorige eeuw aangelegd voor de Nederlandse Spoorwegen (destijds de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij).

Rond de eeuwwisseling raakte het in onbruik, waarna er gezocht werd naar een nieuwe bestemming. Sindsdien zijn er tal van nieuwe initiatieven ontstaan, zoals Holland Opera in de Veerensmederij, het Centraal Kethuis met zijn horeca en Per Expressie, een broedplaats voor jonge kunstenaars. In de vorige eeuw vonden bewoners van het aangrenzende Soesterkwartier emplooi op de Wagenwerkplaats, zij werkten aan het onderhoud van spoorwegmaterieel.

Stroperige ontwikkeling

De Valk schreef het boek samen met Arjan Klaver; beiden zijn onder meer medewerker van deze krant. Het schrijven heeft zes jaar in beslag genomen, vanwege de stroperige ontwikkeling van de Wagenwerkplaats werd het verschijnen steeds uitgesteld, totdat de uitgever begin dit jaar besloot dat het boek er moest komen.

De Valk: „De fascinatie begon voor mij met de samenwerking tussen de eigenaar van de grond, de NS, de poli-

tiek, projectontwikkelaars en de buurt. Die kwam in een stroomversnelling toen in 2003 de portierswoning van de Wagenwerkplaats tegen de vlakte ging. Het startpunt van de werkgroep Wagenwerkplaats met de strijd bare Joke Sickmann en Ria Trinks, die zich opwierpen voor het behoud van het industrieel erfgoed, waar tot dan toe amper belangstelling voor was. Ik weet nog goed dat ik op een winterse dag, begin 2008, met Joke

Hoolboom, later directeur van Holland Opera, in een vervallen loods op de Wagenwerkplaats stond. Het tochtte, het lekte en de muren stonden op instorten. Hoolboom deed daar de onsterfelijke uitspraak: ‘Dit wordt een operahuis!’. Dat moest ik nog zien!”

De fascinatie leidde tot een zoektocht naar de geschiedenis van het gebied. Die strekte zich uit gedurende een groot deel van de vorige eeuw. Spoorwegarbeiders kwamen vanuit Haarlem naar Amersfoort, nadat ze daar in staking waren gegaan vanwege de erbarmelijke arbeidsomstandigheden. Ze werden gehuisvest in het nieuwe Soesterkwartier, aanvankelijk Spoorwijk genoemd, de witte boorden woonden op de Berg. „Het is het verhaal van het spoor en hoe dat dingen op gang bracht”, aldus De Valk. „Ook

Hoolboom deed daar de onsterfelijke uitspraak: ‘Dit wordt een operahuis!’. Dat moest ik nog zien!

– Jeroen de Valk

AMERSFOORT

Opmerkelijk stempel Joke Sickmann

Als er iemand een stempel op de ontwikkelingen rond de Wagenwerkplaats heeft gedrukt is het wel Joke Sickmann. En dat is best opmerkelijk.

Pas na een werkzaam leven in de welzijnssector (in de jaren '50 heeft ze de opleiding Sociaal Cultureel Werk gevolgd aan de Amsterdamse Katholieke Sociale Academie 'de Aemstelhorn'), kwam de in Amsterdam-West geboren Joke in het Soesterkwartier wonen, waar zij belangstelling opvatte voor industrieel

▲ Joke Sickmann drukte een flinke stempel op de Wagenwerkplaats. FOTO CEES WOUDE

erfgoed in haar nieuwe woonplaats. Zij stond aan de basis van het wijkmuseum

Soesterkwartier en was bestuurslid van Siesta, de Stichting Industrieel Erfgoed in de

Stad Amersfoort, die zij in 2003 met een aantal Amersfoorters oprichtte. Na tien jaar Siesta vond ze het tijd om zich wat meer te verdiepen in andere onderwerpen. Momenteel is ze bestuurslid van de Stichting Vrienden Eemhaven. Jeroen de Valk: „Zij is zo belangrijk geweest voor dit proces. Joke is een vrouw van het volk, en ze weet iedereen te vinden. Joke was de aanjager, en ook bij dit boek hield ze de vinger aan de pols.”

– Dietmar Terpstra

voor de Soesterkwartierders nu interessant, want het is het verhaal van hun grootouders. Zij waren het, die na de stakingen van 1903 naar elkaar toe trokken in de nieuwe wijk, en met elkaar de kastanjes uit het vuur haalden voor betere arbeidsvoorwaarden.”

Ook voor Amersfoort als geheel was de Wagenwerkplaats van belang. Hele generaties Amersfoorters groeiden op onder de rook ervan. Duizenden huisvaders besteedden daar heel hun arbeidzame leven. Het was hard werken en de dagen waren lang, maar het spoor was een solide werkgever. Je kon er je gezin van onderhouden. De verhoudingen waren ook duidelijk. In het boek staat een wat dat betreft tekenende foto uit 1965, van wat destijds ‘werkoverleg’ werd genoemd. De directie staat op een verhoging twee personeelsleden toe te spreken. Zij staan in overalls, een tree lager, met gebogen hoofden het gesprokene tot zich te nemen.

Licht uit

Eind vorige eeuw werd alles anders. De gebouwen sloten één voor één. Elders kwamen modernere werkplaatsen en was goedkoper personeel te vinden. Bedrijven vonden andere manieren van vervoer. In 1999 mocht de laatste werknemer het licht uitdoen.

Eigenaar NS Vastgoed maakte geen haast met de herontwikkeling. Krakers, kunstenaars en stadsnomaden vestigden zich in de leegstaande gebouwen. Per Expressie met onder meer medeoprichter Ide Koffeman, nu programmeur van Lowlands, vond er zijn eerste onderkomen. De Valk: „Allerlei mensen begonnen zich er mee te bemoeien. Soesterkwartierders wilden geen hoogbouw, zij wilden hun verleden behouden, met het arbeiderszweet dat bij wijze van spreken nog van de muren droop.”

De Wagenwerkplaats / Het Spoor, De Strijd, De Toekomst. 24,50 euro.